

Sygn.akt III AUa 336/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 20 października 2015 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: SSA Marek Szymanowski (spr.)

Sędziowie: SA Bożena Szponar - Jarocka

SA Dorota Elżbieta Zarzecka

Protokolant: Magda Małgorzata Gołaszewska

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 20 października 2015 r. w B.

sprawy z odwołania M. H. (1) PPHU (...)

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O.

o ustalenie niepodlegania ubezpieczeniom społecznym z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej

na skutek apelacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O.

od wyroku Sądu Okręgowego w Olsztynie IV Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 19 grudnia 2014 r. sygn. akt IV U 6002/14

I. zmienia zaskarżony wyrok i oddala odwołanie;

II. odstępuje od obciążania odwołującego kosztami zastępstwa procesowego organu rentowego za II instancję.

Sygn. akt III AUa 336/15

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 9 maja 2014 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O. stwierdził na podstawie art. 83 ust. 1 pkt 1, art. 38 ust. 1, art. 6 ust. 1 pkt 5, art. 9 ust. 1a, art. 12 ust. 1 i art. 13 pkt 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (tj. Dz. U. z 2013 r., poz. 1442), że wnioskodawca M. H. (1) jako osoba prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą podlegał obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym, emerytalnemu, rentowemu i wypadkowemu w okresach: od 30.12.1999 r. do 31.12.1999 r., od 1.01.2002 r. do 28.02.2002 r. i od 1.12.2002 r. do 31 stycznia 2003r.

W odwołaniu od powyższej decyzji M. H. (1) domagał się jej uchylenia i umorzenia postępowania, albowiem upłynął już 10 letni okres przedawnienia składek.

Wyrokiem z dnia 19 grudnia 2014r. Sąd Okręgowy w Olsztynie zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że ustalił brak podstaw do jej wydania z uwagi na bezprzedmiotowość postępowania przed organem rentowym. Sąd Okręgowy ustalił, iż w dniu 15 kwietnia 2014 r. ZUS zawiadomił ubezpieczonego iż z dokumentów zgromadzonych

w ZUS wynika, że jako osoba prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą pod nazwą STYL M. H. (2) dokonał zgłoszenia wyłącznie do ubezpieczenia zdrowotnego w okresie od 1 stycznia 1999 r. do 31 stycznia 2003 r. (dowód: akta ZUS). W okresie od 31 grudnia 1998 r. (data umowy, z której wynika, że obowiązek ubezpieczeń powstał przed 1 stycznia 1999 r.) do 4 lipca 2003 r. został wnioskodawca zgłoszony do ubezpieczeń społecznych: emerytalnego, rentowych, wypadkowego i chorobowego z tytułu zatrudnienia w niepełnym wymiarze czasu pracy u pracodawcy: Szkoła Językowa A. M. M. (1) (dowód: akta ZUS). Z tytułu tego zatrudnienia m.in. w miesiącach: 12/1999 r., 01/2002 r., 02/2002 r., 12/2002 r. wnioskodawca nie osiągnął najniższego wynagrodzenia za pracę (dowód: akta ZUS). W nawiązaniu do powyższego ZUS stwierdził, że M. H. (1) w okresach od 30.12.1999 r. do 31.12.1999 r., od 1.01.2002 r. do 28.02.2002 r. oraz od 1.12.2002 r. do 31.12.2002 r. podlega obowiązkowym ubezpieczeniom: emerytalnemu, rentowym i wypadkowemu z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej i wezwał go do złożenia w terminie do 28 kwietnia 2014 r. z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej dokumentów:

- dokumentów zgłoszeniowych (...) / (...) dokonanie zgłoszenia do ubezpieczeń społecznych w okresie od 30.12.1999 r. do 31.12.1999 r., od 01.01.2002 r. do 28.02.2002 r., od 1.12.2002 r. do 31.12.2002 r.,

- dokumentów rozliczeniowych (...) za miesiąc 12/1999, (...). (...), (...) ze wskazaną podstawą wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne i ubezpieczenie zdrowotne,

- dokumentów rozliczeniowych ZUS DRA za miesiące: (...) od 04/2000 do 09/2001, (...) od 03/2002 do 11/2002, (...) z wykazaną podstawą wymiaru składek na ubezpieczenie zdrowotne (dowód: akta ZUS).

Ponieważ M. H. (1) nie dokonał zgłoszenia do ubezpieczeń społecznych z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej zgodnie z powyższymi wskazaniem ZUS wydał zaskarżoną decyzję (dowód: akta ZUS, decyzja)

W toku postępowania przed Sądem organ rentowy stwierdził, iż składki wnioskodawcy z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej należne za okres od 30.12.1999 r. do 31.12.1999 r., od 1.01.2002 r. do 28.02.2002 r., od 1.12.2002 r. do 31.01.2003 r. uległy przedawnieniu zaś składki za: (...), 1-02/2002, (...) i (...) uregulowała za wnioskodawcę jako pracownika Szkoła Językowa (...) M. M. (1) (dowód: pismo ZUS k. 23).

Zdaniem Sądu Okręgowego w nawiązaniu do powyższych ustaleń odwołanie należało uznać za uzasadnione. Zgodnie z art. 24 ust. 4 ustawy systemowej w brzmieniu obowiązującym przed zmianą dokonaną ustawą z dnia 16 września 2011 r. o redukcji niektórych obowiązków obywateli i przedsiębiorców (Dz. U. nr 232, poz. 1378) należności z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne ulegają przedawnieniu po upływie 10 lat licząc od dnia, w którym stały się wymagalne. Należności z tytułu składek stają się wymagalne w terminie płatności przypadającym, zgodnie z art. 47 ust. 1 pkt 1 ustawy systemowej na 10 dzień następnego miesiąca. W niniejszej sprawie decyzja stwierdzająca, że ubezpieczony podlega obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej została wydana w dniu 4 maja 2014 r. a więc po upływie wskazanego wyżej dziesięcioletniego okresu od momentu wymagalności. Przedawnienie należności składkowych prowadzi do wygaśnięcia zobowiązania składkowego i zakończenia stosunku prawnego bez zaspokojenia wierzyciela (art. 59 § 1 pkt. 9 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa tj. Dz. U. z 2012 r., poz. 749 ze zm. w związku z art. 31 i 32 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych). Zobowiązanie, które wygasło nie może zostać spełnione i w konsekwencji, wobec wygaśnięcia tego zobowiązania, zachodzi również brak podstaw do jego ustalenia, a do takiego ustalenia zobowiązania zmierzał organ rentowy w zaskarżonej decyzji. Zdaniem Sądu orzekającego, skoro nastąpiła prekluzja ustalenia należnych składek, to rozważenia wymaga celowość oraz zasadność wydania decyzji dotyczącej obowiązku ubezpieczeń społecznych zwłaszcza, że jej konsekwencja - na co zwracał uwagę wnioskodawca - jest powstanie z mocy samej ustawy obowiązku przekazania dokumentów związanych z ubezpieczeniami społecznymi za okres objęty decyzją (art. 38 ust. 2 ustawy systemowej). Sąd Okręgowy wskazał na przepis art. 47 ust. 3c ustawy systemowej, w brzmieniu w okresie od 1 stycznia 2003 r. do 1 stycznia 2012 r., w myśl którego kopie deklaracji rozliczeniowych i imiennych raportów miesięcznych oraz dokumentów korygujących te dokumenty płatnik składek zobowiązany jest przechowywać przez okres 10 lat od dnia ich przekazania do wskazanej przez zakład jednostki Zakładu w formie dokumentu pisemnego lub elektronicznego.

Uprawnionym jest stwierdzenie, że po upływie 10 lat płatnik nie musi dysponować dokumentami niezbędnymi do wykonania nałożonego na niego przez ZUS zobowiązania. Przyznanie przez ZUS, iż składki za okresy wskazane w zaskarżonej decyzji są przedawnione, wskazuje jednoznacznie, że organ rentowy nie ma możliwości dochodzenia od płatnika składek z tego tytułu, gdyż zobowiązanie składkowe wygasło. Nie ma więc wątpliwości, a wydanie decyzji będącej przedmiotem sporu nie służyło określeniu obowiązków płatnika polegających na opłaceniu składek na ubezpieczenia społeczne ZUS przyznał także, że za okresy wskazane w zaskarżonej decyzji płatnik składek Szkoła Językowa (...) M. M. (2) zapłaciła za wnioskodawcę składki jak za pracownika.

Zdaniem Sądu Okręgowego w świetle wyżej podnoszonych argumentów można przyjąć, iż stwierdzenie w świetle przepisów prawa materialnego niedopuszczalności zobowiązaniem płatnika do przekazania dokumentów związanych z ubezpieczeniem jak i niemożności faktycznego uznania spornego okresu za okres ubezpieczenia biorąc także pod uwagę wygaśnięcia zobowiązania składkowego oznaczać może bezprzedmiotowość postępowania w sprawie podlegania ubezpieczeniom społecznym z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej, albowiem w takiej sytuacji decyzja ta w istocie nie służy ani podmiotowej ani przedmiotowej konkretyzacji żadnych uprawnień czy też obowiązków wprowadzonych z przepisów prawa materialnego

Z tych przyczyn Sąd Okręgowy na zasadzie art. 477¹⁴ § 2 k.p.c. zmienił zaskarżoną decyzję i ustalił brak podstaw do jej wydania z uwagi na bezpodstawność postępowania.

We wniesionej od tego wyroku apelacji organ rentowy zaskarżył go w całości i zarzucił mu naruszenie przepisów prawa materialnego tj. art. 83 ust.1 pkt.1 i 3, art. 38 ust.1, art. 6 ust. 1 pkt 5, art. 9 ust.1a, art. 12 ust.1, art. 13 pkt 4, art. 18 ust. 8 i 9 i art. 20 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (tekst jednolity z 2013r. poz. 1442 z zm) – poprzez błędną wykładnię, że postępowanie przed organem rentowym było bezprzedmiotowe.

Wskazując na powyższe organ rentowy wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez oddalenie odwołania., ewentualnie o jego uchylenie przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w Olsztynie do ponownego rozpoznania.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Apelacja jest zasadna.

Przede wszystkim należało zauważyć, iż w sprawach z odwołania od decyzji organu rentowego, jej treść wyznacza przedmiot i zakres rozpoznania oraz orzeczenia sądu (por. w tym zakresie postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 1999 r. II UZ 52/99 OSNP 2000/15/601, wyrok SN z dnia 11 listopada 1999 r., II UKN 204/99, OSNAPiUS 2001, nr 5, poz. 169; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 lipca 2008 r. II UK 346/07, Lex nr 818591; wyrok SN z dnia 25 lutego 2009 r. II UK 221/08 OSNP 2010/19-20/242). Już ta uwaga prowadzi do wniosku, iż zapadły wyrok jest wadliwy bowiem wykracza on poza zakres decyzji, która orzeka jedynie o obowiązkowym podleganiu ubezpieczeniom społecznym : emerytalnemu, rentowym i wypadkowym w okresach w niej wskazanym. Sentencja wyroku tymczasem odnosi się nie do kwestii podlegania tym ubezpieczeniom lecz do celowości i przedmiotowości postępowania przed organem rentowym i potrzeby wydania decyzji. Z treści uzasadnienia zaskarżonego wyroku wynika, iż u postaw takiego rozstrzygnięcia legło przyjęcie, iż składki za okres którego dotyczy decyzja uległy przedawnieniu i nie mogą być egzekwowane.

Nie wydaje się jednak być spornym to, iż przedawnienie składek co do zasady nie stoi na przeszkodzie wydawaniu przez organ rentowy decyzji deklaracyjnych wskazujących na podleganiu obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym w okresie, za który możliwość ściągnięcia składek już nie istnieje z uwagi na upływ okresu przedawnienia. Art. 83. 1. ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (tekst jednolity z 2013r. poz. 1442 z zm) uprawniający Zakład Ubezpieczeń Społecznych do wydania decyzji w zakresie indywidualnych spraw dotyczących w szczególności co do zgłaszania do ubezpieczeń i ich przebiegu (ust. 1 pkt 1 i 2 art. 83), nie wskazuje granic czasowych wydania takiej decyzji, ani nie wyłącza wydania takiej decyzji po okresie przedawnienia pobierania składek. Nie jest

zatem niedopuszczalne wydanie decyzji stwierdzającej podleganie ubezpieczeniom społecznym po upływie okresu przedawnienia składek. Oczywiście jest jednak, iż celem wydawanej w takiej sytuacji decyzji nie może być zamiar ściągnięcia składek. Z chwilą bowiem ich upływu okresu przedawnienia zobowiązanie z tytułu składek podobnie jak podatkowe wygasa stosownie do art. 59 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa (tekst jedn. Dz.U.2015 poz. 613) w zw. z art. 31 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych. Gdyby zatem celem organ rentowego wydającego zaskarżoną decyzję był jedynie zamiar ściągnięcia składek, które uległy przedawnieniu to wówczas rzeczywiście można stwierdzić bezprzedmiotowość takiego postępowania, co na etapie sądowym przed sądem drugiej instancji musiałyby skutkować uchYLENIEM zaskarżonej decyzji i umorzeniem postępowania. Z akt sprawy nie wynika jednak aby to zamiar ściągnięcia przedawnionych składek legł u podstaw wydania zaskarżonej decyzji. Zaskarżona decyzja zmierza raczej do uporządkowania przeszłej sytuacji ubezpieczonego w zakresie podlegania przez niego obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym , co może w przyszłości wpływać na jego prawa do świadczeń, nie jest zatem bezprzedmiotowa. Uwzględniając nawet 5 ust. 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2015 poz. 748) , w myśl którego przy ustalaniu prawa do emerytury lub renty dla płatników składek, zobowiązanych do opłacania składek na własne ubezpieczenia emerytalne i rentowe - nie uwzględnia się okresu, za który nie zostały opłacone składki, mimo podlegania obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym w tym okresie – nie można wykluczyć, iż rozstrzygnięcie w przedmiocie podleganiu w spornym okresie z tytułu prowadzonej działalności obowiązkowym ubezpieczeniom będzie mieć znaczenie dla ubezpieczonego. W przypadku ubezpieczonego znaczenie może mieć w przyszłości to, iż wspornych okresach ubezpieczonego okresach podlegał równocześnie obowiązkowi ubezpieczenia z tytułu stosunku pracy w Szkole Językowej A. , która uiszczala za niego składki na ubezpieczenie społeczne, z tym że podstawa wymiaru składek ze stosunku pracy w okresach , których dotyczy niniejsza sprawa była za niska aby wyłączyć poleganie z ustawy ubezpieczeniem społecznym z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej. W zmieniających się często regulacjach w zakresie prawa ubezpieczeń społecznych wydaje się być generalnie potrzebnym porządkowanie prawnej sytuacji ubezpieczonych pod kątem podlegania obowiązkowym ubezpieczeniom i okresom tego podlegania, nawet jeżeli nie zawsze okresy te przekładają się na okresy ubezpieczenia.

Zdaniem jednak Sądu Apelacyjnego uprawnienie organu rentowego do wydania deklaratywnej decyzji w przedmiocie prawa do świadczeń decyzji również w przypadku przedawnienia składek musi te okoliczności uwzględniać. W szczególności organ rentowy nie powinien w praktyce zmieniać regulacji ustawowych zobowiązując płatników do składania dokumentacji dotyczącego okresu, za który składki uległy już przedawnieniu, a ustawodawca nie wymaga od nich dalszego przechowywania takiej dokumentacji. Inaczej mówiąc, skoro upłynął nałożony na płatnika okres przez który płatnik winien przechowywać dokumentację dotycząca ubezpieczenia, to organ rentowy nie jest uprawniony do władczo zobowiązania płatnika do złożenia takich dokumentów. Trzeba bowiem zakładać, iż racjonalny ustawodawca tworzy spójną regulację prawną przynajmniej na poziomie tego samego aktu prawnego . Jeżeli zatem ustawodawca określił w art. 47 ust. 3c ustawy systemowej, iż kopie deklaracji rozliczeniowych i imiennych raportów miesięcznych oraz dokumentów korygujących te dokumenty płatnik składek zobowiązany jest przechowywać przez okres 5 lat od dnia ich przekazania do wskazanej przez Zakład jednostki organizacyjnej Zakładu, w formie dokumentu pisemnego lub elektronicznego (przed dniem 01.01.2012 r. było to 10 lat), to regulacja nie może być wyłączona przez art. 38 ust. 2 ustawy wskazujący, iż nie później niż w terminie 7 dni od uprawomocnienia się decyzji, o której mowa w ust. 1, płatnik składek jest zobowiązany przekazać do Zakładu dokumenty związane z ubezpieczeniami społecznymi określone w ustawie za okres objęty decyzją. Zdaniem Sądu Apelacyjnego obowiązek płatnika z art. 38 ust. 2 ustawy istnieje do momentu upływu okresu przez jaki jest on zobowiązany przechowywać przedmiotową dokumentację.

Okoliczność złożenia dokumentów związanych z ubezpieczeniem za sporny okres nie została władczo rozstrzygnięta zaskarżoną decyzją (wspomina o niej uzasadnienie) co czyni zbędnym szersze rozważania w tej sprawie. W takiej sytuacji – skoro organ rentowy widzi potrzebę wydania decyzji po upływie okresu przedawnienia składek i upływu dla płatnika terminów przechowywania dokumentacji - powinien konsekwentnie z urzędu czynić niezbędne ustalenia w zakresie danego obowiązku ubezpieczenia . Takie obowiązki i uprawnienie organu wynika z art. 48b ustawy

systemowej, co oczywiście nie wyklucza pewnej współpracy z ubezpieczonym, jednakże nie może być ona oparta na władczym zobowiązaniu go składania dokumentacji, której z reguły już nie posiada.

W tym stanie rzeczy Sąd Apelacyjny na zasadzie art. 386 §1 k.p.c. dokonał zmiany zaskarżonego wyroku.

O kosztach postępowania orzeczono na zasadzie art.102 k.p.c. uwzględniając w szczególności fakt, że wprawdzie organ rentowy miał prawo wydać decyzję dotyczącą podlegania ubezpieczeniom społecznym mimo przedawnienia składek – to ubezpieczony tego podlegania w istocie nie kwestionował, a jego odwołanie związane było z zawartymi w uzasadnieniu decyzji żądaniami organu rentowego przedłożenia dokumentów, których okres przechowywania już minął. Sąd Apelacyjny zmieniając zaskarżony wyrok i uznając za zasadną decyzję rozstrzygającą o podleganiu ubezpieczeniom społecznym we wskazanych w niej okresach, przyznał jednocześnie rację skarżącemu, co do braku podstaw do zobowiązania go do złożenia dokumentacji, której nie musiał już przechowywać.